

Важливим надбанням є уявлення про те, що цей принцип є універсальним та загальним, хоча історично його розглядали тільки як спосіб обмеження державної влади і створення правової держави. Слушною є думка і про те, що єдиною справжньою силою забезпечення верховенства права може бути тільки громадянське суспільство.

Статтею 8 Конституції України, якою проголошено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, визнається верховенство Конституції та принцип прямої дії її норм. Однак вони не вичерпують принципу верховенства права і не є самодостатніми для його розуміння. Зазначене можна повною мірою віднести до конституційного судочинства, адже захист Конституції України судом конституційної юрисдикції сприяє реальним досягненням серед народу пріоритетів демократії, людських цінностей, справедливості організації влади, над якою існує судовий контроль.

Конституція України – єдиний, наділений найвищою юридичною силою нормативно-правовий акт, через який Український народ і Українська держава виражають свою суверенну волю, утверджують основні принципи устрою суспільства і держави, основи правового статусу особи і громадянина, виражають систему і функції органів державної влади й органів місцевого самоврядування, механізми реалізації державно-владних повноважень і територіальний устрій держави. В усіх країнах конституція є однією з найбільш шанованих суспільних цінностей сучасності. Забезпечення верховенства Конституції України є стрижнем усіх повноважень Конституційного Суду України. Захищаючи Конституцію, в якій відтворено морально-правові цінності, Конституційний Суд захищає право і соціальні пріоритети: народ як джерело влади, права і свободи людини і громадянина, суверенітет і цілісність території, демократична влада і судовий контроль, рівність кожного громадянина перед законом та інші. Реалізація принципу верховенства права у конституційному судочинстві відкриває шлях до творчого, а не бездумного застосування закону. Рішення Конституційного Суду, засновані на принципі верховенства права за змістом мають утверджувати права людини, не порушувати свободи і укріплювати довіру не лише до самого Конституційного Суду, а й, у його особі, до всіх державних інституцій.

Проведений аналіз питань реалізації принципу верховенства права в діяльності Конституційного Суду України дозволив зробити наступні висновки. По-перше, верховенство права є головним принципом, який визначає вимоги до багатьох суспільних інститутів з метою забезпечення природних прав і свобод людини. По-друге, як провідна ідея конституційного судочинства, принцип верховенства права означає забезпечення рівності всіх перед законом і судом, судовий захист конституційних прав і свобод людини і громадянина. По-третє, діяльність Конституційного Суду України щодо відправлення конституційного судочинства сьогодні пов'язана з необхідністю вирішення складних суспільних проблем, уточненням розуміння права взагалі й конкретних правовідносин, зокрема. У зв'язку з цим потребує суттєвого вдосконалення чинне законодавство з питань гарантування незалежності Конституційного Суду України і його суддів, а також дотримання усіма уповноваженими суб'єктами відповідних законодавчих приписів.

Список використаних джерел:

1. Довгерт А. С. Дія принципу верховенства права у сфері приватного права // Університетські наукові записки. - 2007. - № 2(22). - С. 83-89.
2. Засць А.П. Принцип верховенства права (теоретично-методологічне обґрунтування) / А.П. Засць // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – №1.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Денисенко К.О., студент навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін ННШП НАВС Пустовіт Ж.М.

Одна з найістотніших турбот сучасного українського «перехідного» суспільства – проблема самоусвідомлення, самоідентифікації в якісно новому соціальному контексті.

У структурі політичних цінностей особливе місце посідає демократія, адже правова держава насамперед піклується про реальне забезпечення прав громадян як рівноправних суб'єктів суспільного життя. Ідея соціальної держави, в свою чергу, передбачає створення всіх необхідних умов для реалізації цих прав у їх матеріальному, культурному, духовному вигляді. Таким чином, проблеми розвитку демократії в сучасній Україні є актуальним

питанням, визначальним орієнтиром і обов'язковою умовою усього процесу державотворення, формування суспільства, яке було би здатне забезпечити не просто існування або виживання, а нормальне людське життя за сучасними цивілізаційними стандартами.

Сучасний процес демократизації суспільного життя України позначений не лише складнощами духовно-ідеологічного самовизначення, суперечливістю процесів «відродження» і «модернізації». Головна особливість державного будівництва, здійснення демократичних перетворень в усіх сферах соціуму полягає в тому, що вони відбуваються в гострій ситуації, на фоні незавершення реформ політичних, економічних і соціальних інститутів [1, с.37-38].

Сучасний політичний устрій України являє собою конгломерат елементів президентського правління, парламентської республіки, системи радянської влади на місцях та елементів «тіньового», нелегітимного управління. На відміну від більшості європейських країн в Україні ще не сформувалися впливові політичні партії, які здійснювали б політичну мобілізацію мас саме на демократичні перетворення. Енергія інтелектуальних сил, ангажованих до політичної діяльності, часто-густо використовується нераціонально: значна частина партій здебільшого кристалізує конфліктні інтереси, суспільні розбіжності та суперечності.

Серйозною перешкодою вітчизняному процесу демократизації є відсутність належної правової бази. Невирішеність у законний спосіб проблеми власності, її напівстихийний перерозподіл призводять до різкого соціально-майнового розшарування населення. Внаслідок значного зuboжіння основних верств населення соціальна база демократичних реформацій в Україні виглядає значно вужчою порівняно з такими східноєвропейськими країнами, як Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина.

Суперечністю позначене і питання демократичного узгодження принципу народовладдя («єдиним джерелом влади в Україні є народ») з вимогами професіоналізму та компетентності у справах державного управління. А також, рівність як сутність демократії і найбільша її загроза.

Пересічних громадян відділяє від ефективної участі у політиці й та обставина, що вони часто-густо нездатні усвідомити своє справжнє місце і значення в суспільстві.

Демократія як політичне поняття і управління як фахово-організаційна функція далеко не завжди збігаються. На думку М. Вебера, «справжній чиновник» взагалі не повинен втручатися у політику. Зазначена дихотомія має ще один аспект: співвідношення плюралістичної (принцип загальної участі та відкритості) і елітарної (принцип обраності, винятковості) демократії.

Втім, поняття «демократична еліта» посідає у сучасній політологічній літературі помітне місце. Правління об'єднаної і відповідальної еліти стабілізує демократію країн з неоднорідною політичною культурою, як це добре помітно на прикладі Австрії, Голландії, Бельгії [2, с.63-69].

Зазначені обставини, які великою мірою пояснюють і особливості демократичного процесу в Україні (а їх перелік, звичайно, можна продовжити), дають змогу зробити таке узагальнення. Сучасна концепція демократії в її ціннісно-людському вимірі виходить з того, що всі її визначальні чинники, показники і критерії реалізуються внаслідок узгодженої дії всіх складових суспільної системи – економіки і політики, культури та освіти, ідеології та практики. Справжня демократія, на відміну від її сурогатних, або віртуальних, форм («тіньова демократія»), органічно поєднує свободу із законопослухом; незалежність із відповідальністю; самоповагу, власну гідність із толерантністю до інших. Вона синтезує цінності загальносуспільного з цінностями індивідуального (лібералізм).

У творенні демократії як способу життєдіяльності суспільства важливі всі суспільні «полюси»: державні, демократично спрямовані закони та програми і самодіяльна, демократично визначена ініціатива. Вона формується і розвивається як «згори», так і «знизу», зумовлюється дією суб'єктивних і об'єктивних чинників, серед яких особливе місце належить системі демократичного гуманітарного виховання.

Звичайно, «нормальний» демократичний процес, «здорова демократія» можливі лише за умов дотримання суспільного порядку, оптимальної стабільності соціального життя (концепція «організованого суспільства»). Чинники, що заважають утвердженню та розвитку демократії, такі ж багатоманітні, як і фактори, що цьому сприяють. Відсутність будь-якої із перелічених передумов демократії робить процес демократизації надзвичайно важкою справою.

Сучасне українське суспільство, якщо використовувати критерії розвинутої

демократії, перебуває в «перед демократичному» стані, який відзначається нестійкістю, наявністю багатьох конфронтуючих тенденцій [3, с.26-32].

Список використаних джерел:

1. Колодій А. Основи демократії: Навчальний посібник//А. Колодій. – Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4 – С.37-42.
2. Поліщук І. Демократичні традиції в Україні / Людина і політика//І. Поліщук. – К., 2009. -№ 2. - С. 63-69.
3. Погорілко В. Основні засади теорії безпосередньої демократії / Право України//В. Погорілко - К., 2011. - № 8. - С. 26-32.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Текуцька А.Г., студент навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС Пустовіт Ж.М.

Верховенство права є чи не найважливішою правовою доктриною в наш час. До нього постійно звертаються політичні діячі з усього світу. Він давно став найважливішою складовою міжнародно-правових актів, особливо присвячених правам і свободам людини та громадянина. Актуальність дослідження цієї теми зумовлена необхідністю утвердження верховенства права та законності як загальних засад в Українській державі. Принцип верховенства права є обов'язковою ознакою правової держави, якою себе позиціонує Україна. А тому реалізація в Україні цього принципу стає останнім часом однією з найважливіших проблем вітчизняної юриспруденції.

Ця тема створює фундамент для нових дискусій, тверджень та ідей, які у своїх працях висвітлили такі вітчизняні вчені, як С. Головатий, А. Заєць, М. Козюбра, М. Кравчук, Ю. Оборотов, П. Рабінович, О. Скрипнюк, С. Шевчук.

Поняття верховенства права є досить динамічним і багатограним. Верховенство права – це фундаментальний принцип сучасного правопорядку в світі, встановленого з прийняттям Статуту ООН – документу, що заснував підвалини якісно новим цивілізаційним правовідносинам і сучасного світового порядку. Він відображає загальне надбання людства – ідеали свободи, демократії, прав людини і поступово реалізує їх шляхом регламентації усіх суспільних відносин у контексті найвищої справедливості[1].

Таким чином, цей принцип права передбачає, що жоден політичний лідер не є впливовішим від закону, що ніхто не може бути покараним державою, крім як за порушення закону, і що ніхто не може бути засудженим за порушення закону іншим чином, ніж у порядку, встановленому законом. Верховенство права різко контрастує з ідеєю, що лідер може бути вище закону, що було особливістю римського права, нацистського права та деяких інших правових систем [2].

Проблема ідеї та напрямків впровадження цього принципу має свої передумови та історію. Як відомо, термін «верховенство права» («Rule of law») вперше вжив у 1656 р. англійський публіцист та ідеолог буржуазії Д. Гарінгтон. У 18 ст. ідеї верховенства права були розроблені також англійським юристом, фахівцем у галузі конституційного права, А. Дайсі. Утім, своїми витокami правова доктрина верховенства права сягає ще античних часів. Афіняни ототожнювали його з демократією. Багато фахівців у галузі права вважають Платона та Аристотеля засновниками цієї послідовної інтелектуальної традиції, яка знайшла свій розвиток і у стародавніх римлян [3].

В Україні визнання верховенства права основою державного і суспільного ладу остаточно відбулося і нормативно було оформлено в 1996 р. із прийняттям Конституції України. У ст. 8 чинної Конституції зазначено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [4].

Але основний закон не містить його чіткого визначення, саме тому цей факт став поштовхом до здійснення тлумачення «верховенства права» Конституційним Судом України – єдиним органом конституційної юрисдикції. У Рішенні від 2 листопада 2004 року зазначено: «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо» [5].

Принцип верховенства права означає, що не держава утворює право, а право є умовою існування держави. Антиподом верховенства права є свавілля, яке призводить не